

Standardiseringens betydelse i en globaliserad värld

Standardisering är ett viktigt horisontellt instrument för konkurrenskraft. Delaktighet och inflytande i arbetet med att ta fram standarder är nödvändigt för att samhällets krav på säkerhet, effektivitet och hållbar utveckling ska kunna tillgodoses.

I april 2008 överlämnar regeringen en skrivelse till riksdagen som uppmärksammar statens engagemang och åtaganden inom standardiseringsområdet (2007/2008:140 Standardiseringens betydelse i en globaliserad värld).

Denna skrift ger en översiktlig bild av skrivelsens innehåll.

Standardiseringens betydelse i en globaliserad värld

- *en översikt av Regeringens skrivelse
2007/2008:140*

Standardiseringens betydelse i en globaliserad värld

Sammanfattning

STANDARDER KAN BESKRIVAS som frivilligt och i samförstånd framtagna gemensamma lösningar på ofta återkommande problem. Ett klassiskt exempel på behovet av standardiserade lösningar är de olika spårvidder som fanns i järnvägens barndom. Ett modernt exempel är GSM-standarderna för mobiltelefoner.

STANDARDISERING ÄR ETT viktigt horisontellt instrument för konkurrenskraft och har mycket stor betydelse för bland annat produktsäkerhet och hållbar utveckling. Delaktighet och inflytande i arbetet med att ta fram standarder är nödvändigt för att samhällets krav på säkerhet, effektivitet och hållbar utveckling ska kunna tillgodoses.

I APRIL 2008 överlämnar regeringen en skrivelse till riksdagen som uppmärksammar statens engagemang och åtaganden inom standardiseringsområdet*. Utgångspunkten för skrivelsen är att en allt snabbare globaliseringsprocess är på väg att förändra villkoren för standardisering. För ett exportberoende land som Sverige är det viktigt att utvecklingen av standardiseringsarbetet i vår omvärld stämmer överens med svenska intressen och prioriteringar.

I SKRIVELSEN BESKRIVS både standardiseringen i Sverige och i EU samt i ett globalt perspektiv. Den redovisar även strukturen hos svenska standardiseringsorganisationer. Särskilt fokus läggs på vissa områden där standardisering fått allt större betydelse, bland annat IT och hållbar utveckling. I skrivelsen finns också exempel på hur andra länder och övriga aktörer arbetar med standardiseringsfrågor.

**Regeringens skrivelse 2007/2008:140 Standardiseringens betydelse i en globaliserad värld*

Överväganden och åtgärder

I sin skrivelse redovisar regeringen ett antal överväganden och åtgärder som planeras för det fortsatta arbetet med standardisering.

Regeringen konstaterar att standardisering är ett bra verktyg för att föra utvecklingen framåt både nationellt, inom EU och globalt. Det finns ett behov av ökad styrning och samordning, både internt i RK, på myndighetsnivå och inom näringslivet. En fastare struktur för detta och en uppgradering av styrningen av myndigheterna vore rimligt.

Sektorieella nätverk behövs för att öka genomslaget i den internationella standardiseringen och för att göra strategiska prioriteringar.

Ett mycket viktigt arbete är deltagandet i den internationella standardiseringen, både på europainivå och globalt. Aktiviteter som stärker Sveriges roll i EU-arbetet bör prioriteras, men eftersom den internationella standardiseringen blir allt viktigare bör deltagande i global eller europeisk standardisering analyseras sektorsvis. För svensk del kan valet av standardiseringsforum vara utslagsgivande för genomslaget när andra länder mobiliserar i ökande grad.

En kommunikationsplan behöver etableras i förvaltningen för förbättrad förståelse för standardiseringen och dess betydelse.

Ett antal fördjupade insatser behövs inom följande områden:

- forskning, innovation och tillväxt
- offentlig upphandling
- tjänsteområdet
- klimatrelaterad standardisering
- små- och medelstora företag

Vad är en standard och varför är standardisering viktigt?

Standarder kan beskrivas som frivilligt och i samförstånd framtagna gemensamma lösningar på ofta återkommande problem. Den olika spårvidd som fanns i järnvägens barndom är ett klassiskt exempel på behovet av standardiserade lösningar.

I stort sett allt som tillverkas påverkas på ett eller annat sätt av standarder. De har varit utslagsgivande för industrialiseringen och framväxten av det moderna samhället och återfinns inom i stort sett alla områden - komponenter, produkter, system och tjänster. Inte sällan handlar de om sådant som medborgarna inte ser. En standard kan avse ledningssystem för kvalitet, säkerhet för leksaker, kraftförsörjning för sjukhusutrustning eller renhet i livsmedelstillverkning, men också till exempel måtten på lastpallar, vilket i sin tur påverkar alltifrån bredden på containrar, lastbilar och fartyg till storleken på mjölkförpackningar och sockerbitar som förpackas för transport.

Standarder formaliserar och överför kunskap avseende säkerhet, prestanda, begrepp och processer. På detta sätt ger standarder ofta en värdefull möjlighet att överföra resultat från forskning och utveckling till praktiskt arbete och vidare till specialisering. Standarder leder till säkrare produkter och gör verksamheter mindre komplicerade genom att minska transaktionskostnader på marknaden. De bidrar till ett brett och kostnadseffektivt utbud av varor och tjänster. Inom offentlig upphandling möjliggör lagarna för den upphandlande myndigheten och enheten att hänvisa till standarder

En standard kan avse måtten på lastpallar vilket bland annat påverkar bredden på lastbilar och containrar.

Standardiseringen utgör en av de mest centrala nycklarna till handel och inflytande på världsmarknaden.

men hänvisningarna ska följas av ordet "likvärdiga" för att säkerställa konkurrens på lika villkor.

Eftersom standarder är de minsta gemensamma nämnarna för produkters och processers utformning kan de leda till möjligheter eller risker vid marknadstillträde. Standardiseringen utgör en av de mest centrala nycklarna till handel och inflytande på världsmarknaden. En effektiv standardiseringsverksamhet påverkar konkurrenskraften och därmed nationell tillväxt.

För näringslivet är standardisering och kontroll av att produkter tillverkade enligt harmoniserade standarder på marknaden uppfyller föreskrivna krav (marknadskontroll) nog

så angeläget som reducering av antalet regler. Standarder är instrument för samarbete mellan näringsliv och förvaltning samt för förenklad lagstiftning. Det bästa exemplet på detta är införandet av den nya metoden för teknisk harmonisering på 1980-talet i EU, vilket innebar en drastisk förändring av det tekniska regelverket och ledde till ett explosionsartat behov av nya standarder. Denna omvälvning följs nu av nya utmaningar i form av ett förändrat internationellt landskap där produkttillverkningen flyttas till nya länder och där nya aktörer och länder stärker sin roll i den globala standardiseringen.

I ökad utsträckning kommer nya aspekter in i standardiseringen. Tjänstområdet blir allt viktigare. Kunskapssamhället, sociala och miljömässiga hållbarhetsaspekter, energieffektivisering, krav på tillgänglighet för alla, ledningssystem för kvalitet, miljö och informationssäkerhet m.m. leder till behov av engagemang hos nya intressentgrupper. En modern standard måste ta hänsyn till en lång rad av ibland motstridande aspekter och krav

som alla ska vägas in i arbetet. Teknikskiftet är tydligast inom IT-området - det sammankopplade och uppkopplade samhället berör snart sagt allting. Utvecklingen går så snabbt att den formella struktur som byggts upp för standardiseringen får mindre genomslag och konkurrensen från de starkaste aktörerna ökar.

Delaktighet och inflytande i den globala standardiseringsvärlden är nödvändigt för att tillgodose samhällets krav på säkerhet, effektivitet och hållbart tänkande. För ett litet exportberoende land som Sverige är det viktigt att utvecklingen av standardiseringsarbetet i vår omvärld stämmer överens med svenska intressen och prioriteringar.

Standardiseringens formella ramverk

Standardisering är en privaträttslig verksamhet och är i huvudsak en fråga för näringslivet. Det finns emellertid ett antal formella spelregler som påverkar förhållandet mellan myndigheterna och standardiseringsverksamheten.

Standardiseringsverksamhet bedrivs både på nationell, europeisk och internationell nivå genom standardiseringsorganisationer på samtliga tre nivåer. När det gäller de formella spelreglerna, så är direktivet 98/34/EG grunden i ett system som utmärks av motsvarande tre nivåer. Den nationella nivån består av regler bland annat i de statliga myndigheternas föreskrifter, som hänvisar till standarder. På den europeiska nivån utgör EG-regler, genom direktiv 98/34/EG och sektorsdirektiv som hänvisar till standarder basen. Internationellt är det WTO-avtal som är den rättsliga basen för standardisering. Det är oftast genom den europeiska nivån Sverige som stat kan agera i global standardiseringsverksamhet.

Standarder är viktiga element i EU:s marknadstillträdesstrategi och behandlas i många förhandlingar både med utvecklingsländer och andra handelspartner och regioner, till exempel i det transatlantiska arbetet.

Den svenska standardiseringsorganisationen och dess syn på utvecklingen

Det operativa standardiseringsarbetet utförs idag av tre formellt utsedda standardiseringsorgan i Sverige med olika ansvarsområden. De tre organen är ideella föreningar med medlemmar som kommer från näringsliv, statlig

förvaltning och organisationer. Organens arbetsätt och förutsättningar skiljer sig till viss del åt. Sveriges Standardiseringsråd utgör det forum genom vilket staten och näringslivet samarbetar för att främja verksamheten.

Nuvarande offentligt engagemang i standardiseringen

Den statliga förvaltningen har ett omfattande och mångfacetterat engagemang i den nationella, europeiska och internationella standardiseringsverksamheten. Standardisering används i stor utsträckning som stöd i den offentliga verksamheten.

Det offentliga engagemang i standardiseringen är avgörande för att bibehålla en för Sverige väl fungerande standardisering. Det offentliga engagemanget skulle kunna formuleras som

- ansvar för **standardisering när den berör myndighetsutövning** och
- ansvar för **prioriteringar som påverkar konkurrenskraft, sysselsättning och hållbar utveckling** och **uppmärksamma när andra stater driver politiska eller kommersiella hänsyn** som kan stå i strid med svenska intressen.

I detta engagemang torde ingå **ansvaret för en effektiv nationell standardiseringsorganisation** och **insatser i tekniskt bistånd** i det internationella arbetet. Graden av engagemang är en fråga om politiskt ställningstagande. Ett engagemang av kunniga myndighetsexperten på områden som Sverige anser angelägna kan vara avgörande för att standarder, som EU sedan lanserar i närområdet till EU eller samarbetar om globalt, ska få bästa möjliga utformning.

Befintliga strategier för standardisering

Den ökande medvetenheten om standarders betydelse för konkurrenskraften och nationell tillväxt samt de nya utmaningarna inom standardiseringen har föranlett ett antal länder och organisationer att ta fram strategier för sitt arbete. Nationella strategier som till exempel den danska brukar syfta till förbättrad koordinering, men det finns också länder som har en mer offensiv inställning, exempelvis Kina. Kopplingen mellan standarder och innovation kommer allt mer i fokus.

Utvecklingen av EG-rätten gör att standardisering får allt större betydelse inom tjänstesektorn.

SSR, som konstaterar att det kommer att råda svårigheter när det gäller Sveriges möjlighet att upprätthålla sin nuvarande roll i internationella standardiseringssammanhang, har tagit fram en ambitiös strategi med förslag till åtgärder.

Arbetet i EU inriktas alltmer på konkurrenskraft genom innovation och standardisering. Långtgående planer finns på att lansera EU:s standardiseringssystem till internationell nivå. Hållbara utvecklingsaspekter i standardiseringen kommer att betraktas som en konkurrensfördel.

Två omfattande processer är på väg inom ramen för EU-samarbetet, den ena avseende IT, den andra om innovation. De kommer att påverka den europeiska standardiseringen.

IT- standardisering

IT-området med dess starka globala kopplingar uppmärksammas i Lissabonstrategin och åtgärdsförslag är på väg i EU för hantering av IT-standardiseringen.

I Sverige, med dess stora beroende av IT-sektorn, har utredningar och handlingsplaner tagits fram. En viktig slutsats är att samordning och övergripande styrningsfunktioner behöver stärkas.

Inom EU och nationellt håller e-förvaltningen på att definieras i tydligare former, liksom upphandling inom området.

Genom standardiseringen kan exempelvis miljöaspekter tas om hand.

Standardisering inom tjänsteområdet

Tjänsteområdet, som svarar för nästan hälften av Sveriges ekonomi, är värt mer uppmärksamhet. En tyngdpunktsförskjutning av standardiseringsverksamheten äger för närvarande rum från produkt- till tjänsteområdet. Utvecklingen av EG-rätten gör också att området får allt större tyngd. Om ett land inte deltar aktivt i standardiseringsarbetet kan det komma att få acceptera krav som andra definierat.

Olika soft-law instrument används istället för standarder inom tjänsteområdet vilket gör att det är svårt att överblicka vad som kommer att gälla på den tekniska nivån inom olika sektorer.

Standarder spelar en stor roll vid offentlig upphandling. Värdet av den sammanlagda upphandlingsvolymen i Sverige uppskattas till mer än 400 miljarder kronor årligen (varor och tjänster).

Standardisering och innovation

Standardisering är ett viktigt instrument för att främja marknadsintroduktion av innovationer. Inom EU ägnas alltmer uppmärksamhet åt utvecklingen av standardiseringen för att understödja innovation och därmed hållbar ekonomisk och miljömässig utveckling. En nyligen slutförd utred-

ning konstaterar att det finns ett behov av mer forskning om förhållandet mellan standarder, innovation och tillväxt inom områden som är viktiga för Sverige.

Brukarintressen, hållbar utveckling, små och medelstora företag samt vissa andra tvärgående frågor

Det är en utmaning för Sverige och för EU att få fram kunniga experter som representerar brukarintressen, små och medelstora företag, hållbar utveckling med mera och att finna former för att finansiera deras deltagande i standardiseringen. Ju mer internationell standardiseringen blir, desto svårare och på samma gång mer angeläget är det att experter deltar i standardiseringsarbetet. Genom standardiseringen kan exempelvis miljöaspekter tas om hand och därigenom få snabbt genomslag inom företagen. Ett exempel är diskussionerna om bränslestandarder mellan EU och USA.

En av det europeiska standardiseringssystemets konkurrensfördelar i världen är dess förmåga att inkludera synpunkter från brukare, miljöintressenter och andra intressenter i standarderna.

Finansiering

Kostnaden för de svenska standardiseringsorganisationerna är cirka 200 miljoner kronor per år. Organisationerna finansieras till cirka 50 procent via försäljning av publikationer i form av standarder, handböcker och tekniska rapporter och 35 procent via deltagar- och projektavgifter. Resterande 15 procent utgörs av statsbidrag. Regeringen anser att finansieringen av svensk standardisering har funnit väl avvägda former. Förändringar i omvärlden eller nya svenska prioriteringar kan dock leda till att finansieringen behöver ses över i framtiden.

Vill du veta mer?

Utrikesdepartementet, Regeringskansliet
www.regeringen.se

Sveriges Standardiseringsråd, SSR
www.svenskstandard.se

Swedish Standards Institute, SIS
www.sis.se

Svensk Elstandard, SEK
www.sekom.se

Informationstekniska standardiseringen, ITS
www.its.se